

Tadeusz Szcherbowski

Konkretyzacja piosenki za pomocą gestów i obrazów¹

Przydatność myśli Ingardena do badań filologicznych ilustruje się w dydaktyce akademickiej jego analizą *Stepów Akermańskich* Adama Mickiewicza, dostępną również w przekładzie na język rosyjski². Jednak w wyniku rozwoju technologii informacyjnej oraz powstania globalnej sieci komputerowej dziewiętnastowieczny kult literatury zachwiała rewolucja cyfrowa. Na co dzień współczesna młodzież, czerpiąc korzyści z owych zmian cywilizacyjnych, obcuje z granicznymi przypadkami dzieła sztuki. Jednym z nich jest teledysk (wideoklip)³ rozumiany jako filmowa wersja piosenki, dzieło polisemiotyczne, w którym współgrają ze sobą słowo, obraz i muzyka.

Badania nad konkretyzacją utworu słowno-muzycznego wymagają analizy zarówno jego wykonania (na podstawie opisu funkcji gestów i obrazów), jak i jego percepcji (dzięki informacjom o oglądalności oraz komentarzom internautów). Materiałem do badań nad konkretyzacją piosenki są filmowe zapisy wykonań jednego i tego samego utworu w wersji pierwotnej i kilku nowych aranżacjach zwanych coverami⁴. Owe aranżacje dostępne są jako teledyski czy wideoklipy muzyczne. Uznaje się je za

¹ Pierwotną wersją artykułu był referat wygłoszony 19 maja 2023 r. na sympozjum naukowym *Roman Ingarden w przestrzeni słowa* organizowanym przez I Wydział Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie z okazji 130 rocznicy urodzin Romana Witolda Ingardena.

² Zob. P. Ингарден, *Исследования по эстетике*, Издательство иностранной литературы, Москва 1962, s. 21–39; R. Ingarden, *Szkice z filozofii literatury*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2000, s. 20–37.

³ Zob. definicję teledysku: „krótki film będący swoistą formą artystyczną, stworzony jako ilustracja do utworu muzycznego lub jako jego dopełnienie”; *Wielki słownik języka polskiego Polskiej Akademii Nauk*, red. P. Żmigrodzki, <https://wsjp.pl> [dostęp: 19.09.2023]. Zob. również M. Nalikowski, *Estetyka wideoklipu*, „Akcent” 1991, nr 1 (43), s. 178–192.

⁴ Zgodnie z sugestią studentów angielski wyraz *cover* [ˈkʌvə] wymawiam w języku polskim jak kower [ˈkɔvɛr], a nie [ˈkaver]. Zob. dyskusję, która toczyła się między 2006 a 2015 rokiem na stronie: <https://sjp.pl/kower>. Spolszczoną wymowę tego wyrazu odnotowuje i zaleca polskojęzyczny *Wikisłownik* na stronie: <https://pl.wiktionary.org/wiki/cover>. Wymowę [ˈkaver] odnotowuje jednak *Wielki słownik języka polskiego*. O polskiej wymowie wyrazu *cover* [ˈkɔvɛr] wspomina anglistka Arlena Witt, *Cover – jak to nie kower?*, 31.01.2018, https://www.youtube.com/watch?v=ig_AEEbC964 [dostęp: 19.09.2023].

ilustracje piosenki⁵. Przyjmuję założenie, że porównanie kilku wersji coverowych jednego dzieła pozwoli zbadać zjawisko konkretyzacji utworu słowno-muzycznego za pomocą gestów i obrazów. Przykładem jest piosenka *Люди, як кораблі* określana przymiotnikiem *filozoficzna*. Utwór ten wchodził w skład albumu *Tango* z 2005 r.

Autorem słów i melodii jest przedwcześnie zmarły Andrij Wiktorowycz Kuźmenko (ukr. Андрій Вікторович Кузьменко) (1968–2015) znany jako Kuźma Skriabin (ukr. Кузьма Скрибін), lider zespołu o tej samej nazwie *Skriabin*. Uznaje się go za ikonę ukraińskiego rocka⁶. W 2018 r. Ukrposzta uhonorowała Skriabina znaczkiem pocztowym.

Źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/Stamp_of_Ukraine_s1663.jpg [dostęp: 1.11.2023].

Tytuł utworu *Люди, як кораблі*, który można oddać po polsku: *Ludzie jak statki* lub *Ludzie niczym statki*, jest intertekstualnym nawiązaniem do śpiewanej przez Skriabina w 1993 r. piosenki *То моє море* („To moje morze”), z której pochodzi następująca zwrotka:

Oryginał

Най цілий світ пропада, я пожити хочу сам.
Кругом одні вар'ята, я вар'ятом ледь не став.

Я маю досить лажі, злих і ненормальних слів.
Я хочу бути корабльом на своєму морі снів.

Przekład filologiczny

Niechaj cały świat zginie, chcę pożyć sam
Dookoła sami wariaci, niemal wariatem
stałem się sam

Mam dość waszych złych, nienormalnych słów
Chcę być statkiem na swoim morzu snów⁷.

⁵ Zob. P. Pierzchała, *Polska piosenka pop jako tekst w tekście kultury. Na przykładach z pierwszej dekady XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2016, s. 81.

⁶ Ж. Фукс, *Год назад не стало Кузьмы Скрибина*, Биржевой лидер, 2.02.2016, <http://www.profi-forex.org/novosti-mira/novosti-sng/ukraine/entry1008281756.html> [dostęp: 19.09.2023].

⁷ Przekład filologiczny i podkreślenie – autor artykułu. Tekst oryginalny piosenki oraz jej melodia jest dziełem Wołodumyра Бебешки (ukr. Володимир Бебешко). Piosenkę *То моє море* zaśpiewała Віка (=Вікторія Врадій) w 2001 r. (tytuł albumu: «Америка, голи баби»).

Pomocny w interpretacji tytułu *Ludzie jak statki* jest również wywiad, którego Skriabin udzielił ukraińskiej redakcji BBC 4 grudnia 2005 r. Zdaniem twórcy i wykonawcy tej piosenki porównanie człowieka ze statkiem opiera się na filozoficznym przesłaniu, żeby ludzie nie idealizowali otaczającego ich świata i zawsze byli ostrożni, gdyż „w najmniej spodziewanym momencie mogą pojawić się wrogowie i jak szczury przegryźć dno twojego statku”⁸. Innymi słowy, piosenkę można uznać za artystyczną ilustrację powiedzenia *są ludzie i ludziska ‘są dobrzy i źli ludzie’*⁹.

Początek analizowanej piosenki ma następującą postać:

Oryginał

Я не твій брат, ти не сестра моя,
Ніколи не розкажуй мені,
Хто і в чому є винен, на нашій землі, –
Люди, як кораблі.
Кожен пливе, поки хвиля несе
І поки глибока вода,
Глибока і темна, до самого дна,
До самого-самого дна.

Przekład filologiczny

Nie jestem twoim bratem, ani ty moją siostrą,
[Dlatego] nigdy nie mów mi,
Kto i czemu jest winien, na naszej ziemi.
Ludzie niczym statki.
Każdy płynie, dopóki fala niesie
I dopóki głęboka woda,
Głęboka i ciemna, do samego dna,
[Aż] do samego-samego dna.

Słowom przytoczonego fragmentu mogą towarzyszyć rozmaite gesty w coverach piosenki Skriabina *Ludy, jak korabli*. Interesujących przykładów do analizy dostarcza młody wykonawca Muayad Abdelrahim, którego matka jest Ukrainką, a ojciec – Syryjczykiem. Gestowi, którym jest wysunięcie palca wskazującego o znaczeniu ‘groźba’¹⁰, towarzyszy tekst: *Ніколи не розкажуй мені* („Nigdy nie mów mi”)¹¹.

⁸ Zob. K. Хінкулова, *Кузьма з групи Скрябін в ефірі Бі-Бі-Сі*, BBC, 4.12.2006, https://www.bbc.com/ukrainian/forum/story/2005/11/051130_skriabin_forum [19.09.2023].

⁹ Zob. *Wielki słownik języka polskiego...*

¹⁰ Zob. K. Jarząbek, *Słownik mowy ciała Polaków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2016, s. 67.

¹¹ Zob. Муаяд, *Люди, як кораблі (cover Скрябін)*. Шоу Співають всі, 29.08.2021, https://www.youtube.com/watch?v=7oTNT_pr3JY [dostęp: 19.09.2023].

Z kolei piosenkarka Roxolana¹² używa gestu stukania palcem w serce, przenosząc akcent z *nigdy* na *mi*¹³.

Jednak ta sama piosenkarka już nie używa tego gestu w oficjalnym wideoklipie¹⁴, w którym ubogość gestyczna nie jest przypadkowa. Wynika ona z zamiaru artystycznego, aby skupić uwagę odbiorców na słowie i jego brzmieniu. W dyskursie polityków ubogość gestyczna (a zwłaszcza jej monotonia) byłaby oceniana negatywnie¹⁵.

W tym samym fragmencie piosenki Skriabina z kolei inny wykonawca, Roman Nabożniak (ukr. Роман Набожняк), ilustruje gestem odmienny element komunikatu. Śpiewając „na naszej ziemi” (ukr. *на нашій землі*), używa gestu z palcami wskazującymi na dół. Gest ukraińskiego artysty koresponduje ze znakiem emocji 🙇, który zwraca uwagę na bieżącą treść, wskazuje także w dół i na południe. „Oznacza również zły nastrój”¹⁶. Piosenkarz chciał podkreślić, że chodzi mu o tę ziemię, na której on teraz jest i o którą walczył¹⁷.

¹² Właściwie: Роксоляна Ігорівна Сирота, ur. 30 lipca 1997 r. we Lwowie. Zob. Roxolana, *Люди як кораблі – Прем'єра пісні від ROXOLANA. Ексклюзив у Сніданку!*, 15.08.2022, https://www.youtube.com/watch?v=5_Xer5NnNG0 [dostęp: 19.09.2023].

¹³ Zob. K. Jarzabek, *Słownik mowy...*, s. 223.

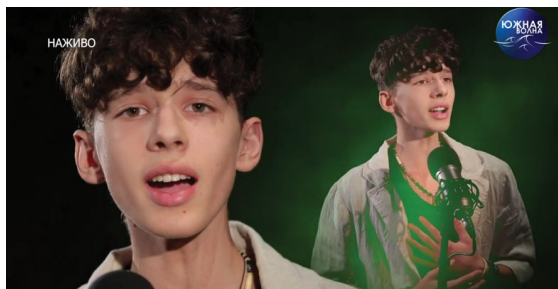
¹⁴ Zob. Roxolana, *Люди як кораблі [Official Video]*, 15.08.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=YoXvf2bPNmI> [dostęp: 19.09.2023].

¹⁵ Zob. J. Antas, M. Kozień, *Gesty i rytuały niewerbalne oraz ich znaczenie w obecnej polityce polskiej*, „Acta Universitatis Lodziensis Folia Litteraria Polonica” 2018, t. 48, nr 2, s. 123.

¹⁶ Zob. <https://emojipedia.org/backhand-index-pointing-down> oraz <https://www.emojiall.com/pl/emoji/%F0%9F%91%87>.

¹⁷ Zob. Роман Набожняк, *Під обlačком*, 11.02.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=tCSpliCcGwk> [dostęp: 19.09.2023].

Ze względu na młody wiek nie ma doświadczeń wojskowych Muayad Abdelrahim (ukr. Муаяд Абдельрахім), który w innym coverze tej samej piosenki Skriabina¹⁸ używa odmiennego gestu, towarzyszącego jednak tym samym słowom: „na naszej ziemi”. Swoją dłoń przykładając do serca, podkreślając, że Ukraina jest mu bliska¹⁹.

Spośród aranżacji piosenki Skriabina na uwagę zwraca dzieło ukraińskiego blogera muzycznego wykonującego covery znanych utworów a capella²⁰. Nazywa się on Jewhenyj Malarewskyj (ukr. Євген Малярєвський). Jego aranżację piosenki Skriabina można określić nazwą *cover medytacyjny*²¹. Na ekranie widoczna jest jedynie twarz wykonawcy, mimika twarzy jest bardzo uboga: odruchowe zamykanie powiek. Widzowie, wsłuchując się w głos artysty i jego przekaz, zagłębiają się w myślach. Pogrążając się w medytacji, przestają z czasem dostrzegać wykonawcę.

Od wspomnianego coveru medytacyjnego znacznie różni się cover polityczny izraelskiego zespołu After G.R.E.V. z 2022 r.²² Dominujący staje się obraz. Piosenka

¹⁸ Zob. Муаяд, *Люди, як кораблі (Скрябін cover)*, 19.10.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=2C9MrmJ3dlM> [dostęp: 19.09.2023].

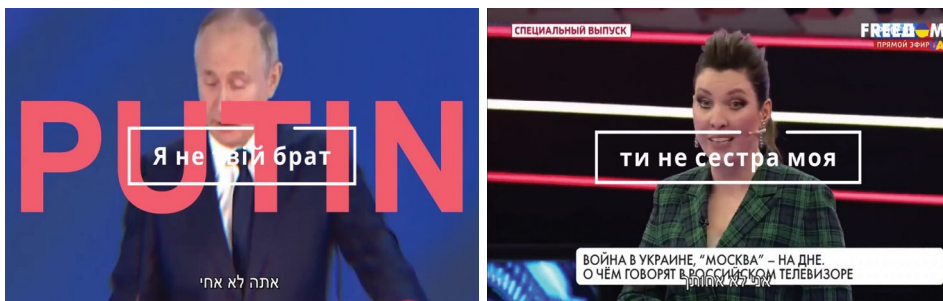
¹⁹ Por. frazem *coś bliższego sercu*; *Uniwersalny słownik języka polskiego...*

²⁰ Zob. wywiad z blogerem: *Євгеній Малярєвський*, *Первое радио 89.1*, 13.09.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=tS0Xgnu5xK8> [dostęp: 19.09.2023].

²¹ Zob. Malyarevsky, *Люди, як кораблі (acapella cover by Malyarevsky)*, 23.02.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=dQqAWntN4UU> [dostęp: 19.09.2023].

²² Zob. After G.R.E.V., *Odille. Люди, як кораблі (אנשים כמו ספינות) (Skryabin Cover)*, 4.05.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=p317cLuOvs8> [dostęp: 19.09.2023].

Skriabina z 2005 r. jest konkretyzowana przez pryzmat wojny rosyjskiej w Ukrainie. Nie ma wątpliwości, że dla Ukraińców nie jest bratem Putin, ani siostrą – propużnikowska Olga Skabiejewa prowadząca program „60 minut” na kanale Rossija 1.

W izraelskim wideoklipie przejmujące są zdjęcia zniszczeń dokonanych przez Rosję w Ukrainie.

Druga zwrotka piosenki Skriabina jeszcze bardziej podkreśla problem ludzkiej egzystencji:

Oryginał

На глибині зустрічаються всі,
 Так, ніби, в морі місця нема
 І труться бортами, аж стогне земля
 Від зазвисті, підлості й зла.
 Хтось не доплив, бо йому помogli
 Набрати повні трюми води,
 Бо стати героями тої війни
 Дуже хотіли вони.

Przekład filologiczny

W głębinie spotykają się wszyscy
 Tak niby na morzu miejsca nie ma
 I trą burtami, aż jęczy ziemia
 Od zazwistci, podłości i zła
 Ktoś nie dopłynął, bo mu pomogli
 Nabrać pełną ładownię wody,
 Bo stać się bohaterami tej wojny
 Bardzo chcieli oni.

Witalij Łobacz (ukr. Віталій Лобач) w swoim coverze w pewnym momencie wysuwa rękę do przodu, jak gdyby chciał kogoś odepchnąć²³. Tekst poprzedzający ów gest odpychania brzmi: „miejsca nie ma”, a tekst następujący – „I trą burtami, aż jęczy ziemia”.

²³ Zob. Віталій Лобач, *Люди, як кораблі*, 2.02.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=HZUCk2y1XvQ> [dostęp: 19.09.2023].

Z kolei Taras Topola w analizowanej zwrotce gestem podkreślił „tej wojny”²⁴. Uniesiony palec wskazujący ma na celu zwrócenie uwagi adresata na ważny szczegół²⁵.

Natomiast lider ukraińskiego zespołu Litera (Літера), śpiewając „oni”, wykonuje gest wskazujący daleko od siebie. Podobieństwo do innego znaku o znaczeniu ‘precz, wynocha’²⁶ można uznać za aluzję do tego, żeby вони ‘oni’ się wynieśli. W kontekście wojny przedmiotem odniesienia są rosyjscy okupanci Ukrainy. Warto wspomnieć, że analizowany cover ukazał się na YouTube w maju 2023 r. na oficjalnej stronie Skriabina²⁷.

Refren analizowanej piosenki jest następujący:

Oryginał

А до берега тихо хвилі несуть
Поранені душі живих кораблів.
А від берега знов у море ідуть
Ті, хто віру і правду знати хотів.

Przekład filologiczny

A do brzegu cicho niosą fale
Poranione dusze żywych statków.
A od brzegu znów idą w morze
Ci, którzy wierzyli i chcieli znać prawdę.

²⁴ Zob. Антитіла, *Люди, як кораблі*, 16.08.2019, https://www.youtube.com/watch?v=-Jjev_KoAr6Y [dostęp: 19.09.2023].

²⁵ Zob. K. Jarząbek, *Słownik mowy...*, s. 217.

²⁶ Tamże, s. 61.

²⁷ Zob. Літера, *Люди як кораблі [Live Video]*, 5.05.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=syLRZR8jWEW> [dostęp: 19.09.2023].

Końcowym słowem refrenu „wierzyli i chcieli znać prawdę” towarzyszą odmiennie gesty. Roman Nabozhnyak ma wtedy ściśnięte pięści opuszczonych dłoni²⁸. Gest ten oznacza determinację, czyli „niezłomne postanowienie; stanowczość, zdecydowanie”²⁹.

Śpiewając ten sam fragment piosenki bardzo młoda piosenkarka Ołeksandra Daniłowa (ukr. Олександра Данилова) użyła gestu przywołującego za pomocą dłoni z wewnętrznymi stronami do góry. Gest ten towarzyszy słowom [*правду знати*] *xomiv* ‘chcieli [znać prawdę]’³⁰.

Warto podkreślić, że gesty artystów w coverach różnią się od gestów używanych w języku migowym. Znak, który wykonuje Ołeksandra Daniłowa, przypomina gest w amerykańskim, a nie ukraińskim języku migowym o znaczeniu ‘chcieć’³¹.

W świetle rozważań nad konkretyzacją piosenki za pomocą gestów na szczególną uwagę zasługuje wideoklip, w którym występuje Rodin N. Jest to pseudonim artystyczny ukraińskiego wykonawcy muzyki rockowej, który przedstawia się na

²⁸ Zob. Роман Набожняк, *Люди, як кораблі*, 11.02.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=du8jk1RMd7E> [dostęp: 19.09.2023].

²⁹ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, wersja 2.0, red. S. Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

³⁰ Zob. Олександра Данилова, *Люди, як кораблі*, 18.07.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=paFi6Gw6lpU> [dostęp: 19.09.2023].

³¹ Por. Spreadthesign, *Want (US)*, <https://media.spreadthesign.com/video/mp4/13/50936.mp4> [dostęp: 19.04.2023]. Spreadthesign, *Xomimu*, <https://media.spreadthesign.com/video/mp4/31/111452.mp4> [dostęp: 19.04.2023].

YouTube jako Koła Rodin (Коля Родін)³². Na język migowy jego cover piosenki Skriabina przełożyła Oksana Andriejewa (ukr. Оксана Андреева)³³.

Ukraiński wykonawca, śpiewając słowo *prawda*, wykonuje znak, przypominający gest Obamy.

Ów gest nie ma jednoznacznej interpretacji. Por. „Jestem wasz; nie mam nic do ukrycia; jestem otwarty na...” oraz „A ja myślę, że taki gest znaczy, za nic nie odpowiadam, o niczym nie wiem”³⁴.

Trzecia zwrotka analizowanej piosenki ma następującą postać:

Oryginał

Наш океан знає більше, ніж ми, –
Секрети всі у нього на дні,
А ми ходим зверху, великі й малі, –
Люди, як кораблі.
Гордо пливем і не вірять ніхто,
Що ним зацікавилось зло
І серед вітрів ми не чуєм шурів,
Які прогризають нам дно.

Przekład filologiczny

Nasz ocean wie więcej niż my,
Sekrety wszystkie ma na dnie,
A my na powierzchni, wielcy i mali,
Ludzie niczym statki.
Hardo płyniemy i nie wierzy nikt,
Że nim zainteresowało się zło
I pośród wiatrów nie słyszymy szurów,
Które przegryzają nam dno.

³² Zob. Rodin N / Radionika, <https://www.youtube.com/@Radionika/about> [dostęp: 19.04.2023].

³³ Zob. Rodin N., *Люди, як кораблі*, 3.10.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=mKMdvtU-dKo> [dostęp: 19.09.2023].

³⁴ Zob. *Gesty rąk co mówią – Mowa ciała rąk*, <https://tricksofmind.pl/gesty-rak-co-mowia-mowa-ciala-rak> [dostęp: 19.09.2023].

Skriabin, śpiewający słowo *велики* ‘wielcy’, kieruje swój wzrok ku górze. Jest to spojrzenie z dołu.

Z kolei Łeonid Kirijanow (ukr. Леонід Кіріянов), wokalista ukraińskiego zespołu Litera przy tym samym słowie „wielcy” stosuje gest pokazujący wzrost osoby wysokiej, a później również osoby niskiej³⁵. Jest to typowy przykład kodowania ikonycznego³⁶, które zachowuje niektóre aspekty opisywanego przedmiotu. W analizowanym kadrze lewa dłoń (uniesiona wyżej) ilustruje najpierw jeden przedmiot, a potem obniżona znacznie niżej – inny, a odległość między obydwooma wysokościami podkreśla dystans między wielkimi a małymi ludźmi, tzn. między wielkoduszością a małoduszością.

Jednak kontrast między „wielcy” a „mali” wyraża ruchami poziomymi inny wykonawca, Nikołaj Rodin. W tym samym czasie jego tłumaczka języka migowego stosuje gesty rąk w układzie pionowym³⁷.

³⁵ Zob. Літера, *Люди як корабл...*

³⁶ Zob. A. Lasota, *Światy gestów i symboli w komunikacji dziecięcej*, Impuls, Kraków 2010, s. 12. Z perspektywy językoznawczej przez ikonizację znaku rozumie się podobieństwo czy analogię między formą znaku językowego a jego znaczeniem. Zob. J.C. Moreno Cabrera, *Iconicity in language. An Encyclopaedic Dictionary*, Cambridge Scholar Publishing 2020, s. 161. Zob. również K. Fibigerova, M. Guidetti, *Iconicity in gesture: How Czech children and adults use iconic gestures to deal with a gap between mental and linguistic representations of motion events*, [w:] *Iconicity in Cognition and across Semiotic Systems*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam-Philadelphia 2022, s. 245–263.

³⁷ Zob. Rodin N., *Люди, як кораблі...*

Natomiast Muayad Abdelrahim, śpiewając tę samą zwrotkę, kładzie rękę na sercu przy słowie *nasz*, a następnie wymownie spogląda na dół. Owo spojrzenie towarzyszy wyrażeniu *na dnie*. Następnie piosenkarz spogląda w górę przy zdaniu: *А ми ходим зверху, велики й мали* („A my na powierzchni, wielcy i mali”).

Na uwagę zasługuje cover wykorzystujący metodę lustrzanego odbicia i kontrastu między bielą a czernią. Jedną z wykonawczyń jest Polką (Adrianna Noszczyk), a druga – Ukrainką (Irina Reznik)³⁸.

Na YouTube pod piosenką można przeczytać słowa ukraińskiej piosenkarki: „Dziś mija 102 dzień wojny w moim kraju, którą zaczęła Rosja³⁹. Państwo, które zawsze było jak dobry przyjaciel, któremu nie przeszkadzało to, by zaatakować naszą Ukrainę. Miliony ludzi szukało bezpiecznego schronienia. Tym miejscem stała się Polska. Kraj, który od 5 lat jest moim domem. Kraj, który wspiera, a ludzie stali się moją rodziną i przyjaciółmi! Wersy pieśni Kuźmy symbolicznie pokazują nasze stanowisko. Ukraina przetrwa, ludzie przeżyją! Polsko, dziękujemy Ci za wsparcie!”

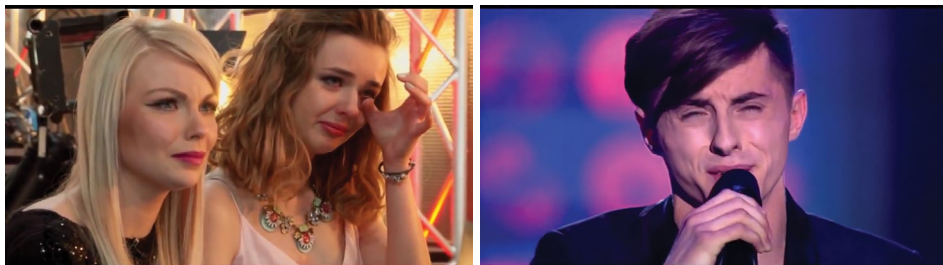
Najbardziej jednak zaskakujący wydaje się cover łamiący stereotyp „Mężczyźni nie płaczą. Chłopcy nie płaczą”. Piosenkarz Dmytro Kostyuk poruszył widownię, a u niektórych osób pojawiły się nawet łzy⁴⁰. Zachowanie to można opisać jako przejaw empatii oraz istnienia neuronów lustrzanych⁴¹.

³⁸ Zob. Irina Reznik & Adrianna Noszczyk, *Люди, як кораблі. Ludzie jak statki*, 5.06.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=r-uFCIUtnGM> [dostęp: 19.09.2023].

³⁹ Pisownia wyrazu *Rosja* małą literą oddaje nowy zwyczaj ortograficzny w nieoficjalnej komunikacji Ukraińców jako wyraz dezaprobaty wobec polityki Putina i zbrodni dokonanych przez Rosję w Ukrainie.

⁴⁰ Zob. Дмитро Костюк, *Люди, як кораблі*, 21.06.2015, <https://www.youtube.com/watch?v=7FWpnx4rDQ0> [dostęp: 19.09.2023].

⁴¹ И. Бауэр, *Почему я чувствую, что чувствуешь ты. Интуитивная коммуникация и секрет зеркальных нейронов*, Издательство Вернера Регена, Санкт-Петербург 2009.

Na styku filozofii i sztuki wysokiej znajduje się kolejny cover, który można określić przymiotnikiem *artystyczny*. Wzbogaca wersję oryginalną o dodatkowy podtekst, innymi słowy, wypełniając jedne miejsca niedookreślenia, wprowadza inne. Jest to dzieło ukraińskiego zespołu Antytiła (ukr. *антитіла* ‘antyciała, przeciwciała’), którego liderem i wokalistą jest Taras Topola⁴². Na szczególną uwagę zasługuje konkretyzacja⁴³ pierwotnego utworu za pomocą obrazu: w teledysku unoszą się żywe ciała na wodzie. Jest to niewątpliwie ikoniczne nawiązanie do przytaczanych już wcześniej słów z piosenki *To moje morze*: „Chcę być statkiem na swoim morzu snów”.

Żywe ciała unoszące się na wodzie symbolizują ludzką egzystencję, swoiste „zawieszenie” między życiem a śmiercią, dobrem a złem. Czarny ptak, który pojawia się w videoklipie, ptak nie wróży – w kulturze ukraińskiej – nic dobrego, np. kruk to ptak przeklęty, symbol zła, niebezpieczeństwa, a nawet śmierci⁴⁴.

⁴² Zespół *Antytiła* powstał w 2008 r. Jego liderem i wokalistą jest Taras Topola. Zob. Антитіла, *Люди, як кораблі (Official video)*, 21.01.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=9CM0sVfVDx4> [dostęp: 19.09.2023].

⁴³ Przez konkretyzację rozumiem za Romanem Ingardenem wypełnianie miejsc niedookreślenia.

⁴⁴ Zob. *Презентація «Птахи – символи України»*, 2.01.2020, <https://naurok.com.ua/prezentaciya-ptahi--simvoli-ukra-ni-137463.html> [dostęp: 3.11.2023].

Konkretyzacja piosenki za pomocą obrazów może być pomocna dla odbiorców zanurzonych w tej samej kulturze co jej twórca. W przeciwnym razie może dojść do nieporozumień interpretacyjnych. Przykładem są czarne pióra, które w niektórych kulturach mogą oznaczać powodzenie i pozytywną energię. Niekiedy mogą one nawet symbolizować potrzebę zmiany⁴⁵.

Wnioski

Ze względu na ograniczenia objętości artykułu przedmiotem uwagi stał się opis wybranych gestów i obrazów w kilku nowych aranżacjach (coverach) ukraińskiej piosenki Skriabina *Ludzie jak statki*. Głównym celem przeprowadzonych badań jest pokazanie przydatności Ingardenowskiego terminu *konkretyzacja* do analizy dzieła polisemiotycznego, jakim jest wideoklip (teledysk).

Badanie gestów budzi nadzieję na wgląd do podświadomości, która dzięki Krystynie Pisarkowej staje się przedmiotem zainteresowań językoznawczych⁴⁶. W spontanicznej komunikacji gesty są bowiem samoistne, ludzie używają ich podświadomie. Jednak zwłaszcza w komunikowaniu masowym, wypowiedziach polityków można zaobserwować gesty wyuczone, mające naśladować gesty samoistne, używane są one świadomie, żeby osiągnąć określone cele. Odrębną grupę tworzą gesty artystów sceny estradowej. Zarówno ubogość, jak i nieubogość gestyczna może charakteryzować występy tego samego wykonawcy tej samej piosenki. Owe różnice wynikają z odmiennej interpretacji, będącej pochodną zmieniającej się intencji wykonawcy. Analizowany materiał podważa mit Alberta Mehrabiana, według którego rzekomo „tylko 7 procent informacji czerpiemy ze słów, 38 procent wnioskujemy z tonu głosu i aż 55 procent z języka ciała”⁴⁷. Gesty wykonywane przez piosenkarkę różnią się od gestów używanych w językach migowych poszczególnych krajów. Przeprowadzana analiza potwierdza pogląd, zgodnie z którym podstawowa różnica między słowami a gestami dotyczy odmiennego sposobu ich odbierania. Słowa odbieramy świadomie, a gesty podświadomie. Dlatego łatwiej odtworzyć cudze (i własne) słowa niż gesty.

Teledyski

After G.R.E.V., Odille. *Люди, як кораблі* (אנשים כמו ספינות) (*Skryabin Cover*), 4.05.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=p3I7cLuOvs8> [dostęp: 19.09.2023].

Dorofeeva, *Люди, як кораблі*, 30.05.2005, <https://www.youtube.com/watch?v=dPHVu4Pd-Piw> [dostęp: 19.09.2023].

Malyarevsky, *Люди, як кораблі* (*acapella cover by Malyarevsky*), 23.02.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=dQqAWntN4UU> [dostęp: 19.09.2023].

⁴⁵ Zob. J. Gaeng, *The Spiritual Meaning and Symbolism of Black Feathers*, 25.09.2023, <https://a-z-animals.com/blog/the-spiritual-meaning-and-symbolism-of-black-feathers> [dostęp: 3.11.2023].

⁴⁶ Zob. K. Pisarkowa, *Język według Junga. O czytaniu intencji*, Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie, Kraków 1994.

⁴⁷ Zob. A. Mehrabian, *“Silent Messages” – A Wealth of Information About Nonverbal Communication (Body Language)*, <https://web.archive.org/web/20210222102830/http://www.kaaj.com/psych/smorder.html> [dostęp: 19.04.2023].

- Reznik I., Noszczyk A., *Люди, як кораблі. Ludzie jak statki*, 5.06.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=r-uFCIUtnGM> [dostęp: 19.09.2023].
- Rodin N., *Люди, як кораблі*, 3.10.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=mKMdvtU-dKo> [dostęp: 19.09.2023].
- Roxolana, *Люди як кораблі [Official Video]*, 15.08.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=YoXvf2bPNmI> [dostęp: 19.09.2023].
- Roxolana, *Люди як кораблі – Прем'єра пісні від ROXOLANA. Ексклюзив у Сніданку!*, 15.08.2022, https://www.youtube.com/watch?v=5_Xer5NnNG0 [dostęp: 19.09.2023].
- Антитіла, *Люди, як кораблі (Official video)*, 21.01.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=9CM0sVfVDx4> [dostęp: 19.09.2023].
- Антитіла, *Люди, як кораблі*, 16.08.2019, https://www.youtube.com/watch?v=Jjev_KoAr6Y [dostęp: 19.09.2023].
- Антитіла, *Люди, як кораблі (День народження Кузьми на Xim FM)*, 20.08.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=BBQ8NsQiK4I> [dostęp: 19.09.2023].
- Данілова О., *Люди, як кораблі*, 18.07.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=paFi6Gw6lpU> [dostęp: 19.09.2023].
- Костюк Д., *Люди, як кораблі*, 21.06.2015, <https://www.youtube.com/watch?v=7FWpnx4r-DQ0> [dostęp: 19.09.2023].
- Літера, *Люди як кораблі [Live Video]*, 5.05.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=sy-LRZR8jWEw> [dostęp: 19.09.2023].
- Лобач В., *Люди, як кораблі*, 2.02.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=HZUCk2y1XvQ> [dostęp: 19.09.2023].
- Муаяд, *Люди, як кораблі (cover Скрябін). Шоу Співають всі*, 29.08.2021, https://www.youtube.com/watch?v=7oTnt_pr3JY [dostęp: 19.09.2023].
- Муаяд, *Люди, як кораблі (Скрябін cover)*, 19.10.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=2C9Mrmj3dlM> [dostęp: 19.09.2023].
- Набожняк Р., *Під обличчям*, <https://www.youtube.com/watch?v=tCSpliCcGWk> [dostęp: 19.09.2023].
- Набожняк Р., *Люди, як кораблі*, 11.02.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=du8j-k1RMd7E> [dostęp: 19.09.2023].
- Скрябін, *Люди, як кораблі" (офіційний відеокліп та текст пісні)*, Українська пісня, <https://pisnya.org.ua/kompozycja.php?id=297#composition> [dostęp: 19.09.2023].
- Скрябін, *То моє море*, 28.07.2021, <https://www.facebook.com/RockLegendsOfUkraine/videos/то-моє-море-скрябін/877542139864036> [dostęp: 19.09.2023].
- Скрябін, *Люди, як кораблі*, 11.11.2014, <https://www.youtube.com/watch?v=ze1W0BrH3j8> [dostęp: 19.09.2023].
- Скрябін, *Люди як кораблі (Official Video)*, 15.05.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=FWH7IRj6mPw> [dostęp: 19.09.2023].

Literatura

- Antas J., Kozień M., *Gesty i rytuały niewerbalne oraz ich znaczenie w obecnej polityce polskiej*, „Acta Universitatis Lodzianensis Folia Litteraria Polonica” 2018, t. 48, nr 2, s. 113–128.
- Fibigerova K., Guidetti M., *Iconicity in gesture: How Czech children and adults use iconic gestures to deal with a gap between mental and linguistic representations of motion events*, [w:] *Iconicity in Cognition and across Semiotic Systems*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia 2022, s. 245–263.
- Gesty rak co mówią – Mowa ciała rak*, <https://tricksofmind.pl/gesty-rak-co-mowia-mowa-ciala-rak> [dostęp: 19.09.2023].
- Gaeng J., *The Spiritual Meaning and Symbolism of Black Feathers*, 25.09.2023, <https://a-z-animals.com/blog/the-spiritual-meaning-and-symbolism-of-black-feathers> [dostęp: 3.11.2023].

- Ingarden R., *Szkice z filozofii literatury*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2000.
- Jarząbek K., *Słownik mowy ciała Polaków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2016.
- Lasota A., *Światy gestów i symboli w komunikacji dziecięcej*, Impuls, Kraków 2010.
- Mehrabian A., "Silent Messages" – A Wealth of Information About Nonverbal Communication (*Body Language*), <https://web.archive.org/web/20210222102830/http://www.kaaj.com/psych/smorder.html> [dostęp: 19.04.2023].
- Moreno Cabrera J. C., *Iconicity in language. An Encyclopaedic Dictionary*, Cambridge Scholar Publishing 2020.
- Nalikowski M., *Estetyka wideoklipu*, „Akcent” 1991, nr 1 (43), s. 178–192.
- Pierzchała P., *Polska piosenka pop jako tekst w tekście kultury. Na przykładach z pierwszej dekady XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2016.
- Pisarkowa K., *Język według Junga. O czytaniu intencji*, Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie, Kraków 1994.
- Spreadthesign, *Хомиму*, <https://media.spreadthesign.com/video/mp4/31/111452.mp4> [dostęp: 19.04.2023].
- Spreadthesign, *Want (US)*, <https://media.spreadthesign.com/video/mp4/13/50936.mp4> [dostęp: 19.04.2023].
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, wersja 2.0, red. S. Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Wielki słownik języka polskiego Polskiej Akademii Nauk*, red. P. Żmigrodzki, <https://wsjp.pl> [dostęp: 19.09.2023].
- Witt A., *Cover – jak to nie kower?*, 31.01.2018, https://www.youtube.com/watch?v=ig_AEEbC964 [dostęp: 19.09.2023].
- Бауэр И., *Почему я чувствую, что чувствуешь ты. Интуитивная коммуникация и секрет зеркальных нейронов*, Издательство Вернера Регена, Санкт-Петербург 2009.
- Евгений Малайревский, *Первое радио 89.1*, 13.09.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=tS0Xgnu5xK8> [dostęp: 19.09.2023].
- Ингарден Р., *Исследования по эстетике*, Издательство иностранной литературы, Москва 1962.
- Презентація «Птахи – символи України»*, 2.01.2020, <https://naurok.com.ua/prezentaciya-ptahi--simvoli-ukra-ni-137463.html> [dostęp: 3.11.2023].
- Фукс Ж., *Год назад не стало Кузьмы Скрябина*, Биржевой лидер, 2.02.2016, <http://www.profi-forex.org/novosti-mira/novosti-sng/ukraine/entry1008281756.html> [dostęp: 19.09.2023].
- Хінкулова К., *Кузьма з групи Скрябін в ефірі Бі-Бі-Сі*, BBC, 4.12.2006, https://www.bbc.com/ukrainian/forum/story/2005/11/printable/051130_skriabin_forum [dostęp: 19.09.2023].

Concretising the song with gestures and images

Abstract

The purpose of this article is to show the usefulness of the term *concretising* as understood by Roman Ingarden for analysing the functions of gestures and images in several cover-versions of Skriabin's Ukrainian song *People as like as ships*.

Keywords: concretising, gestures, images, Roman Ingarden, iconicity

Конкретизация песни с помощью жестов и образов

Резюме

Настоящая статья имеет целью показать полезность термина *конкретизация* в понимании Романа Ингардена для анализа функций жестов и образов в нескольких кавер-версиях украинской песни Скрябина «Люди, как корабли».

Ключевые слова: конкретизация, жесты, образы, Роман Ингарден, иконичность

Tadeusz Szczerbowski, prof. dr hab.

ORCID: 0000-0002-1808-3831

Instytut Neofilologii

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej

e-mail: tadeusz.szczerbowski@up.krakow.pl

Tadeusz Szczerbowski, PhD (habilitatus)

Institute of Modern Languages

University of the National Education Commission